

Тупчієнко Дмитро Леонідович –
експерт Європейської комісії з адаптації
вітчизняного права до норм та стандартів
зарубіжного законодавства

Протидія організованій злочинності у сфері інвестиційної діяльності на страховому ринку

У статті розглянуто фінансове посередництво страхових компаній на ринку інвестиційних ресурсів. Висвітлено напрями координації роботи ОВС у протидії організованій злочинності. Викладено окремі міркування стосовно активізації інвестиційного процесу в Україні.

Інституціональні реформи, що значною мірою вже здійснені, не можуть вважатися завершеними без створення конкурентоспроможного фінансового сектора, здатного мобілізувати та надати економіці, що реформується, інвестиційні ресурси для її розвитку. Стимулювання виробництва та вкладення інвестицій, структурна перебудова й підвищення ефективності економіки є визначальними чинниками становлення ринку. Беручи до уваги масштаб завдань, які необхідно буде розв'язати у найближчі роки, мабуть, що Україна не може покладатися лише на бюджетну систему та банківський сектор для забезпечення фінансування та реконструкції економіки. Звідси випливають два принципові твердження:

по-перше, необхідність активної та цілеспрямованої політики держави по відношенню до розвитку ринку інвестиційних ресурсів, формування моделі регулювання ринку, що буде адекватна конкретним умовам вітчизняної економіки, національним інтересам та традиціям;

по-друге, особлива актуальність для України – це розвиток ефективної та масштабної системи колективних інвесторів як ключового фінансового посередника між населенням та підприємствами.

Останнє прямо відповідає цілому ряду цілей та завдань державної політики. Зокрема, це створення:

- ефективних механізмів залучення інвестицій у приватний сектор української економіки, насамперед у приватизовані підприємства;
- надійних механізмів і фінансових інструментів інвестування коштів населення;
- інституту “ефективного власника”; запобігання соціальних вибухів та конфліктів, пов'язаних з операціями на інвестиційному ринку;
- цивілізованого ринку інвестиційних ресурсів тощо [1, с. 39].

Зазначене набуває особливої актуальності в умовах глобальної фінансової кризи, що охопила весь світ та нашу країну. Тож на сьогодні перед правоохоронними органами постає гостра проблема протидії організованій злочинності, яка чітко відслідковує негативні тенденції розвитку української економіки та впливає на всі галузі праввідносин, у тому числі, й на інвестиційний ринок.

Загальнодержавна система заходів протидії організованій злочинності та корупції включає заходи політичного, економічного, правового, пропагандистського і виховного характеру, що здійснюються різними державними та громадськими організаціями. Чільне місце в цій системі належить правоохоронним органам,

головне завдання яких полягає у викритті та ліквідації конкретних злочинних угруповань.

Організована злочинність прагне та завойовує свої позиції у владно-управлінських структурах, контрольно-ревізійних, податкових та правоохоронних органах активно вишукуючи відповідних осіб, які б представляли і захищали її інтереси в питаннях, що стосуються:

- функціонування “тіньової” економіки та легалізації незаконно здобутих коштів (отримання необхідних дозволів, ліцензій на придбання сировини, проведення фінансових та торговельних операцій, створення легальних приватнопідприємницьких структур, участь у приватизації державної і комунальної власності тощо);

- забезпечення сприятливих умов і безпеки при проведенні протиправної діяльності (ухилення від оподаткування, усунення конкурентів, уникнення кримінальної відповідальності за скоєні правопорушення тощо);

- створення політичного підґрунтя під свою діяльність та іміджу серед громадськості (здобуття прибічників серед політичних партій і рухів, організація благодійницьких акцій, використання засобів масової інформації на свою користь тощо).

Таким чином, організована злочинність набуває все більш поширеного характеру, загрожує основам соціально-політичної та економічної системи держави, дестабілізує суспільний спокій у країні, часто вдаючись до екстремістських методів, розширює свої міжнародні контакти. Все це визначає необхідність, поряд з іншими правоохоронними органами, участі ОВС у боротьбі з цим небезпечним явищем [2, с. 80].

У формуванні ринкової інфраструктури та впровадженні механізму ринкового саморегулювання винятково важливе значення має фінансове посередництво. Його роль дедалі більше зростає, оскільки посередники перебирають фінансові ризики з підприємницької діяльності. Основні функції посередництва полягають у створенні особливого механізму акумуляції фінансових ресурсів для досягнення стабільного економічного зростання та піднесення добробуту населення за рахунок збільшення інвестицій в економіку. Значну роль у перерозподілі коштів на фінансовому ринку України покликані відігравати страхові компанії. У країнах з розвинутою ринковою економікою страхування є важливим механізмом залучення в економіку інвестиційних ресурсів.

Страхові компанії посідають особливе місце в забезпеченні інвестиційного процесу. З одного боку, вони самі здатні виконувати функції інституціональних інвесторів, мобілізуючи значну частину фінансових ресурсів юридичних і фізичних осіб та спрямовуючи їх у різні види інвестицій. З іншого боку, за допомогою страхування можна забезпечити стимулювання інвестиційної діяльності вітчизняних та іноземних власників капіталу через здійснення страхових операцій за видами страхування, що гарантують інвесторам повернення вкладених коштів, а в багатьох випадках і відшкодування не отриманого доходу за настання різних несприятливих подій, що призвели до фінансових втрат.

Можливість здійснення страховими компаніями інвестиційної діяльності впливає з особливостей перерозподілу коштів методом страхування. Для забезпечення своєї діяльності щодо надання страхового захисту страховики зобов'язані формувати та використовувати кошти страхового фонду з метою покриття збитків страхувальників, відшкодування власних витрат із проведення страхових операцій, а також отримання прибутку. Специфіка договору страхування дає можливість страховику протягом певного періоду часу розпоряджатися коштами, отриманими від страхувальників. В умовах розвинених ринкових відносин страхова компанія, зазвичай, вкладає тимчасово вільні кошти в інвестиційну

діяльність. Це, у свою чергу, робить рух готівкових та безготівкових коштів страховика досить складним. Такий рух охоплює два відносно самостійних грошових потоки. Особливістю грошового обороту, пов'язаного з наданням страхового захисту, є ризиковий, ймовірний характер руху коштів. І якщо в основі формування страхового фонду лежить ймовірність збитку, то використання коштів із страхового фонду залежить від фактичних збитків страхувальника у певному році. Звідси, діяльність страховика має подвійний характер, суть якого полягає як у проведенні власне страхування, так і у виконанні ним ролі активного інвестора. В усьому світі страховики вважаються одними з найбільших інвестиційних інститутів. Наприклад, загальна сума інвестицій, якими керують страхові компанії ЄС, США та Японії, сягає 4 трлн. дол. США [3, с. 10].

Слід зазначити, що у цілому значення фінансового ринку як механізму мобілізації інвестиційних ресурсів буде зростати пропорційно якісним зрушенням у розвитку самого ринку – правових, інфраструктурних тощо. Найважливіше значення, у зв'язку з цим, має політика щодо розвитку і заохочення опосередкованих форм володіння цінними паперами (пайові інвестиційні фонди й інші форми колективного інвестування, пенсійні схеми та ін.). При цьому важливо враховувати той факт, що поява самих колективних інвесторів як активних учасників інвестиційного ринку пов'язана з досягненням фінансовим ринком визначеного рівня розвитку й організації. Колективні інвестори ефективно виконують завдання консолідації коштів дрібних інвесторів, забезпечення професійного управління активами, диверсифікації ризику в умовах відносного розвитку інвестиційного ринку.

Найбільш фундаментальним завданням, яке повинен виконувати інвестиційний ринок, є, насамперед, забезпечення гнучкого міжгалузевого перерозподілу інвестиційних ресурсів, максимально можливого залучення національних та іноземних інвестицій у вітчизняні підприємства, формування необхідних умов для стимулювання накопичень і трансформації заощаджень в інвестиції. Поки ця основна функція ринку інвестиційних ресурсів – акумуляція коштів інвесторів і забезпечення підприємствам доступу до капіталів на інвестування – майже не працює, тому що в значній мірі ринок обслуговує процес перерозподілу власності після приватизації та спекулятивні вкладення в цінні папери. Водночас це – ринок, що швидко зростає, на якому з'являються нові фінансові інструменти, зростає ліквідність, продовжується процес формування інституціональної та інформаційної інфраструктури [4, с. 134].

Фінансовий ринок в ідеалі повинен відігравати в економіці роль свого роду “трансмисії”, що діє по замкнутому ланцюгу: заощадження – інвестиції – економічне зростання – заощадження. Збій на одній із цих ділянок призводить до зривів у функціонуванні базових економічних механізмів відтворення. Стартовою точкою розгортання інвестиційного процесу є заощадження, обсяг та напрями розміщення яких визначають основні контури всього інвестиційного процесу. Це особливо характерно для економік, що знаходяться на циклічній стадії депресії і виходу з неї.

Мобілізація внутрішніх інвестиційних ресурсів є першочерговою проблемою, тому що наявні накопичення громадян України створюють настільки значний потенційний шар інвесторів, що мобілізація хоча б частини цих коштів дозволила б, у тому числі через розвиток ринку капіталів, здійснити реструктуризацію багатьох вітчизняних підприємств. Зростання внутрішніх інвестицій у країні, як “індикатора інвестиційної стабільності”, у свою чергу, безумовно, важливий показник і для залучення коштів іноземних інвесторів. Світова практика доводить, що розрахунок винятково на залучення іноземних інвестицій виявляється невиправданим.

У сучасних умовах нашої країні необхідно розвивати всі форми колективного інвестування. Від цього виграє все населення, оскільки за допомогою форм

колективного інвестування збільшиться залучення інвестицій в економіку країни, що створить умови для її економічного зростання. Як наслідок, зростуть податкові надходження, поліпшиться фінансування соціальних програм та утримання бюджетних організацій тощо. Збільшиться попит на державні цінні папери при одночасному зниженні ціни запозичення. Крім того, розширяться можливості громадян зберігати та збільшувати свої заощадження. На економічному розвитку країни повинно позитивно позначитись і загострення конкурентної боротьби колективних інвесторів та комерційних банків за гроші населення: фінансові ресурси стануть більш доступні підприємствам [5, с. 39].

Для того щоб усі ці можливості колективних інвестицій повною мірою реалізувалися в Україні насамперед необхідно, щоб поліпшилось загальне соціально-економічне становище у державі та стан фінансового ринку. Також потрібно вирішити проблему подвійного оподаткування.

На сьогодні, широкі маси населення України не мають коштів для участі у спільному інвестуванні та психологічно не готові до цього. Окремі потенційні інвестори скоріше схильні до стратегічних інвестицій. На цей час у державі соціальні та макроекономічні умови не можна вважати сприятливими для розвитку спільного інвестування.

Правове регулювання ринку інвестиційних ресурсів не встигає за розвитком ринку та технологій. Існуюча нормативно-правова база не забезпечує виразних та несуперечливих правил діяльності на ринку.

У зв'язку з цим необхідно брати активну участь у розробці нормативних актів із питань регулювання інвестиційного ринку та діяльності його учасників. Для цього слід налагодити регулярну взаємодію з Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, Національним банком України, Міністерством фінансів України, Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України, Державною податковою адміністрацією України, а також з іншими зацікавленими відомствами й організаціями щодо створення робочих груп, проведення конференцій, нарад тощо. Завдяки використанню інформаційних технологій стане можливим реальне залучення широкого кола практиків ринку інвестицій, що, у свою чергу, повинно підвищити ефективність і якість прийнятих нормативних актів та рішень [6, с. 28].

У цьому контексті слід зауважити, що поєднання зусиль ОВС України з іншими правоохоронними органами у протидії організованій злочинності, необхідно, насамперед, здійснювати координацію роботи відповідних оперативних підрозділів за наступними напрямками:

- розробка і впровадження єдиного комплексу організаційних, оперативних, технічних та правових заходів, що сприяють підвищенню ефективності боротьби з організованою злочинністю;
- спільна розробка окремих злочинних угруповань, виходячи з їх суспільної небезпеки;
- організація відомчих банків даних про прояви організованої злочинності, її учасників і на цій основі визначення норм і порядку обміну накопиченою інформацією з метою вирішення слідчих та оперативно-розшукових завдань;
- вироблення єдиної тактики попередження та припинення злочинних проявів;
- узагальнення практики роботи спільних оперативно-слідчих груп та розповсюдження накопиченого досвіду;
- розробка спільних оперативно-розшукових заходів по вилученню у злочинних елементів зброї, вибухових і отруйних речовин;
- проведення на регулярній основі робочих зустрічей зацікавлених підрозділів ОВС для вирішення конкретних питань підвищення ефективності взаємодії на цьому напрямі службової діяльності [2, с. 81].

Разом з тим, окремими аналітиками інвестиційного ринку пропонується введення більш жорстких заходів по регулюванню даного ринку з метою підвищення рівня захисту прав інвесторів та забезпечення єдності фінансового ринку. Насамперед це пов'язано з тим, що деякі, найбільш активні учасники ринку можуть досягти домінуючих позицій на конкретних ринках та маніпулювати ними. Відповідні заходи можуть включати посилення нагляду, введення механізму звітності по великих угодах і операціях, підвищення вимог до розміру забезпечення та резервних зобов'язань.

Аналіз думок представників регулятивних органів і експертів доводить, що з метою захисту економіки від небажаних ринкових коливань необхідно, насамперед, виключити непередбачувану політику та необґрунтовані валютні курсові коливання.

Насамкінець підкреслимо, що формування сприятливого інвестиційного клімату, зокрема, шляхом створення сучасної та досконалої законодавчої бази інвестиційного ринку, повинно стати одним із пріоритетів законотворчої діяльності держави.

Необхідно продовжити формування правового поля для вдосконалення державного регулювання ринку інвестиційних ресурсів з урахуванням міжнародної практики та директив ЄС.

Список використаних джерел

1. *Пересада А.А.* Управління інвестиційним процесом. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.
2. *Семендяй М.М.* Організаційно-правові засади боротьби органів СБ України з організованою злочинністю та корупцією // Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю на етапі реформування кримінального судочинства – Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 14–15 травня 2002 р. – Запоріжжя: Юрид. ін-т МВС України, 2002. – Ч. 1. – 256 с.
3. *Горбач Л.М.* Страхова справа: Навч. посібник. – 2-ге вид., виправ. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.
4. *Реверчук С.К., Вовчак О.Д., Кубів С.І. та ін.* Інституційна інвестологія: Навч. посібник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – К.: Атіка, 2004. – 208 с.
5. *Жуков Е.Ф.* Инвестиционные институты. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 199 с.
6. *Стратегія розвитку фінансового сектору України (матеріали Координаційної ради з питань політики фінансового сектору при Кабінеті Міністрів України).* – К.: Видавничий дім “Козаки”. – 2005. – 256 с.

The article is considered the financial mediation of the insurance companies on the market of the investment resources. The directions of the co-ordination of the work of the internal affairs bodies in counteraction organized crime are examined. Some ideas concerning the investment process energization in Ukraine.